

Istoria de 15 ani a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare: management și probleme

Ana BAZAC

Cartea lui Bojan Dejak, *The Cold War Was Won In The Nineties or A Short History of the European Bank for Reconstruction and Development* este un prilej excelent nu numai pentru a explica rolul și funcționarea Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), ci și pentru a reliefa câteva probleme teoretice legate de procesul istoric al tranziției la economia de piață care a avut loc în fostele țări “socialiste” din Europa de Est.

Prezenta recenzie a cărții conține, pe lângă aspectele legate de obiectivele și rolul concret al BERD, de instrumentele acesteia și de unele contradicții din activitatea sa, un ultim capitol – al cărui punct de vedere este mai critic decât cel al autorului – despre Războiul Rece și tranziție. Concluzia este că da, a fost o victorie: dar nu războiul a fost câștigat, ci doar o bătălie.

Bojan Dejak

The Cold War Was Won in the Nineties or a Short History of the European Bank for Reconstruction and Development

Recenzia cărții *Războiul Rece a fost câștigat în anii '90 sau o scurtă istorie a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare*, de Bojan Dejak, prilejuiește câteva reflecții dincolo de analiza tehnică a problemei BERD (sau, pe scurt, a Băncii), așa cum, în fond, a dorit chiar autorul.

Economia seria Management

Anul IX, Nr. 2, 2006

Bojan Dejak este un economist sloven, a fost reprezentantul țării sale la BERD din 2002 până în 2005. La sfârșitul acestei activități el a scris cartea mai sus menționată, un succes nu pentru că prezintă dinăuntru o instituție atât de specializată care nici nu a mai fost descrisă până acum, ci pentru că spiritul critic profesat deschide o perspectivă asupra problemelor abordate și nu o închide.

Punctul de vedere al autorului, „tehnic”, „profesional și neutru” (vezi și Dejak, 2005: p. 84), este, desigur, cel al unui economist pragmatic – care trebuie să facă față managementului situațiilor existente, și anume potrivit intereselor instituțiilor – și nu cel al unui filosof al economiei. Nu determinismul proceselor a stat în centrul interesului, ci descrierea ca atare. Dar afilierea doctrinară a lui Dejak este transparentă: pentru că a dorit să sugereze rostul tranziției din Estul Europei și, în același timp, continuitatea și eficiența activității BERD, autorul s-a înscris în paradigma optimismului liberal, în care aplicarea modelelor legate de economia de piață, de deschiderea acesteia, deci de liberalizarea progresivă a tuturor activităților economice, este garanția modernizării și bunăstării societăților care implementează aceste modele. Iar optimismul liberal este potențat de perspectiva evoluționismului conservator în care, „fără nici o teorie epocală”, managementul modern „crează în liniște noi structuri funcționale ale viitorului” (Dejak, 2005: p. 69).

Pornind de la propria sa experiență în cadrul Băncii, Dejak a dat în fond propria imagine, integrată în *mainstream*-ul actual, despre tranziția „post-comunistă” ca atare.

BERD și tranziția la economie de piață a țărilor din estul Europei

BERD (vezi <http://www.ebrd.com>) s-a constituit în aprilie 1991, când rupturile politice radicale din țările est-europene au prilejuit tranziția lor spre economia de piață: procesul trebuia susținut financiar, căci altfel ar fi eșuat dramatic, iar Banca Europeană de Investiții (BEI), creată în urma Tratatului de la Roma, în 1958, avea ca principal obiectiv doar susținerea financiară a sistemului comunitar, dezvoltarea echilibrată a economiilor membre și nu pregătirea altor țări în vederea integrării ulterioare, inevitabile și necesare. De aceea, cu fonduri ale BEI și ale Comunității Europene, azi Uniunea Europeană, ca și ale principalelor țări dezvoltate din lume, s-a format un capital de 10 miliarde de euro care a fost

alocat conform principiilor de piață. Astăzi și țările receptoare sunt partenere, ceea ce contribuie o dată mai mult la restrângerea riscurilor și aplicarea acestor principii, iar odată cu dezvoltarea celor 8 țări „foste socialiste” – Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria – fondurile eliberate aici au fost direcționate către țările din Balcani și din Comunitatea Statelor Independente (Kate Dunn, 2006).

Dar tranziția țărilor est-europene spre economia de piață a fost un fenomen inedit în istorie, inclusiv prin condițiile specifice existente în aceste țări. De aceea, una din principalele concluzii de lucru ale BERD a fost diferența dintre problemele țărilor din „lumea a treia” și cele ale țărilor din Europa de Est în tranziție (Dejak, 2005: p. 52), explicată prin faptul că aici au existat aproape toate elementele de bază ale activității economice moderne: proximitatea piețelor de export, tradiția industrială, o forță de muncă relativ competentă, disciplinată și doritoare de efort pentru depășirea situației precare (Dejak, 2005: p. 46).

Tranziția în sine a implicat în primii patru ani (poate cu excepția Ungariei și, pe atunci încă, a Cehoslovaciei, care din 1992 și-au dublat exportul către Occident și au realizat continuitatea și dezvoltarea turismului) o cruntă depresiune. În urma hotărârii de la ultima întâlnire a CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) din ianuarie 1990 de a așeza comerțul exterior al țărilor „socialiste” pe baza principiilor de piață – pe baza prețurilor mondiale în valută și excluzând condiționările politice – această hotărâre fiind considerată de autor drept începutul tranziției și nu căderea Zidului Berlinului (Dejak, 2005: p. 12), au avut loc: a) pierderea piețelor externe, imposibil de înlocuit cu cele de acasă, b) reducerea producției, care duce la creșterea șomajului, c) creșterea taxelor, dar slăbirea colectării lor, d) creșterea prețurilor, dar nu la nivelul cerut de productivitatea existentă, deși greu de suportat de către majoritate. Cercul vicios între aceste aspecte – care a dus la continuarea subvențiilor de către stat, fenomen care acoperea în continuare productivitatea slabă și ineficiența multor activități, și în același timp nu a realizat compensarea prin subvenții a scăderii puterii de cumpărare – a părut a fi de nedepășit.

Soluția oferită de BERD – care a fost singura instituție financiară internațională care a acționat în toate țările din Est, chiar în cele lipsite de democrație, deoarece a considerat că tocmai reformele economice care urmau să ducă la îmbunătățirea situației generale urmau să impulsioneze și conturarea

democrației politice – a fost: *privatizarea, constituirea sistemului financiar privat, instituțiile și legislația* adecvate economiei de piață. Dezvoltarea țărilor din Est nu ar fi putut avea loc fără BERD: fără să accepte condiționarea sa strategică, țările nu ar fi obținut niciun credit sau, cel puțin nu unul semnificativ, de la băncile occidentale.

Banca a oferit *instrumente financiare* pentru realizarea și evaluarea proiectelor, (inclusiv în ceea ce privește impactul de tranziție), *know-how instituțional și de legislație*. Instrumentele financiare au fost: *împrumuturi* (în terminologia BERD „stimulente” sau „facilități” (Dejak, 2005: p. 68)) pe termen mediu și lung, investiții în proprietate și fonduri, cumpărarea de acțiuni cu dobândă variabilă, oferirea de facilități de garanție, leasing, garantarea operațiunilor, finanțarea sectorului privat în constituire, dar și a sectorului public, subsidii, dar, în același timp, *asistență tehnică și consultanță* pentru îndeplinirea acestor obiective. Rezultatul strategiei BERD a fost dublu profitabil: atât pentru mecanismele de piață din țările est-europene în tranziție, cât și pentru prestigiul Băncii în cercurile financiare internaționale și pentru puterea sa financiară / a acționarilor săi: transferul financiar și de cunoștințe a contribuit substanțial la realizarea unei regiuni aflate într-o interdependență din ce în ce mai mare cu economia occidentală. Astăzi BERD derulează în jur de 100 de proiecte pe an și își permite deja să le aleagă, iar dezvoltarea sa a dus la înscrierea în portofoliul anului 2005 a 151 de proiecte (Kate Dunn, 2006).

Învățând din mers (vezi Rapoartele Băncii, primul apărut în 1994), această bancă a susținut ambele tipuri de privatizare: cea rapidă, urmată doar apoi de restructurare – privatizarea mică, din domeniul comercial mai ales, fiind un succes (Dejak, 2005: p. 45) – și cea precedată de restructurare – separând părțile viabile de cele bolnave etc. Primul tip de privatizare a fost aplicat de Republica Cehă, Lituania, Rusia, iar al doilea – de Ungaria, Polonia, Slovenia. Deoarece Banca Mondială a fost aceea care s-a ocupat de cercetarea problemelor macrostabilizării și a celui mai bun model de privatizare, BERD și-a asumat finanțarea cazurilor concrete: a celor pilot de privatizare, dezvoltarea legislației și a instituțiilor de management a noilor structuri, organizarea sectorului financiar. Oricum, „privatizarea n-a fost corectă în nicio țară, ea poate fi doar mai mult sau mai puțin transparentă” (Dejak, 2005: p. 58).

În acest sens, la început, BERD a avut două departamente: cel de dezvoltare – pentru proiecte cu statele din zonă – și cel comercial – pentru proiectele private. Astăzi, departamentele au în vedere aspectele de management de risc, de resurse financiare și umane, de investiții și strategii sectoriale, de mediere între bănci, organizații financiare internaționale și agenții și investitori privați, toate acestea reprezentând sarcinile executive ale Board of Executive Directors. (Structura BERD este nontransparentă, asemănătoare celei a Băncii Mondiale (Dejak: p. 28), doar 6 țări ce reprezintă cei mai mari acționari – Franța, Italia, Japonia, Germania, SUA, Marea Britanie – plus BEI și UE au dreptul la directorii lor. Celelalte țări sunt grupate în officii, directorul fiind fie din țara care este cel mai mare acționar din oficiul respectiv, fie prin rotație.) În același timp, în Board of Executive Directors (un „Comitet Central al anticomunismului” (Dejak, 2005: p. 38)), există diferite blocuri, adică puncte de vedere comune împărtășite de diferitele părți: blocul francofon (UE, BEI, Franța, Elveția, Canada) – interesat mai ales de turnurile politice, blocul țărilor noneuropene (Australia, Canada, Japonia, Coreea de Sud, SUA și chiar Marea Britanie) – interesat mai ales în petrol și industrii profitabile, blocul de achiziții – Austria, Finlanda, Grecia, Germania, Italia, Israel, Turcia, blocul țărilor scandinave plus Irlanda și Olanda – interesat de problemele drepturilor omului și ecologiei (fără prea mare succes (Dejak, 2005: p. 39)), blocul celor două țări iberice, blocul Rusia, și cel al celorlalte țări din Est. Așadar, interesele acționarilor, precum și problemele concrete ale tranziției din diferitele țări ale zonei au generat răspunsuri concrete, atât în organizarea Băncii, cât și în procesul de luare a deciziilor.

Instrumentele BERD

Concret, *instrumentele BERD* sunt, încă o dată, „*stimulentele*” date direct de bancă și cele prin intermediari, precum și *celelalte activități*. Este de reținut că finanțarea proiectelor de infrastructură și exclusiv cele din industria militară, a tutunului și substanțelor interzise, ca și din activitățile de jocuri – a descrescut gradual (Dejak, 2005: p. 70). Programele Direct Investment Facility și Multi Purpose Facility, legate mai degrabă de sectorul privat, implică o mare flexibilitate în ceea ce privește elementele specifice ale împrumuturilor (perioada de rambursare etc.).

Banca acordă: linii de credit pentru intermediari financiari (bănci), subsidii în forma Performance Fee pentru intermediari pentru a compensa costurile serviciilor pentru mai multe părți, facilități de garanție (BERD preluând o parte din riscuri), ca și asistență tehnică pentru bănci pentru a îmbunătăți procedurile interne și IT, dar și asistență tehnică pentru antreprenori.

Desigur, schemele sunt personalizate tipurilor de afacere și sunt încurajați micii investitori.

De asemenea, o cincime din investițiile BERD sunt directe în *equity* (proprietate), în companii și bănci: în cadrul acestora, deținerea de acțiuni ordinare sau preferențiale, a împrumuturilor subordonate, a obligațiunilor, a acțiunilor listate sau nu. Dar Banca a preferat să rămână aici acționar minoritar – de până la 20% - căci după ce realizează ceea ce și-a propus: restructurarea, realizarea standardelor de mediu etc., iese din afacere, de obicei după 5-7 ani.

Dar BERD finanțează și schema intermediară a fondurilor de *private equity*, mai ales pentru întemeierea companiilor, acționând ca un „fond al fondurilor” – ca prim investitor și mobilizator de fonduri de la alți jucători financiari.

Deși scopul principal al BERD a fost finanțarea proiectelor pe termen lung, s-a adaptat la nevoile tranziției, intrând și în afaceri cu scadență scurtă: a organizat împrumuturi sindicalizate, un program de cooperare interbancară, un program de punere în circulație a obligațiunilor. Banca a fost interesată să *mobilizeze fonduri* punând în aplicare finanțarea paralelă (de către bănci, agenții de credit pentru export, agenții de dezvoltare), pentru a-și vinde apoi datoriile unor investitori privați și a-și elibera astfel fondurile pentru noi afaceri.

De unde are BERD bani? Din operațiunile *legate de datorii* de pe piețele financiare internaționale: împrumuturi și obligațiuni legate de datorii, în țările în tranziție, Eurobonds și Globalbonds, toate mai degrabă pe termen lung.

În serviciul acționarilor săi, BERD a fondat în 2005, împreună cu BEI și câteva țări occidentale, Multilateral Carbon Credit Fund (vezi și *EBRD, EIB agree joint Carbon Credit fund, 2006*). Acesta ajută țările în tranziție să aplice programe de folosire eficientă a energiei, inclusiv pentru a avea drepturi mai mari de a emite gaze dăunătoare, deci de a vinde aceste drepturi țărilor occidentale. (Dar comercializarea dreptului de a emite gaze dăunătoare nu este tocmai conformă cu Acordul de la Kyoto și cu accentuarea crizei ecologice. În același timp, multe țări

în tranziție au moștenit de la economia de comandă modul risipitor de a folosi energia, de aceea programul de energie durabilă (Sustainable Energy Initiative), lansat de BERD în 2006, este mai mult decât binevenit (vezi Kate Dunn, 2006)).

Ca orice instituție modernă, BERD activează numai pe baza planificării. Cartea evidențiază și modul cum cele 50 de documente strategice de planificare – orizontale (Capital Ressource Review, Medium Term Strategy), regionale (pentru țări, pe sectoare) și sectoriale – sunt îmbunătățite prin documente de implementare și revizuite temporar.

BERD și IMM

Autorul abordează critic și faptul că obiectivul esențial al BERD este formarea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) și problema „folosirii strategice a asistenței tehnice”. Este cazul să reținem această abordare.

Primul aspect este: de ce IMM? Autorul obiectează că proporția IMM este mai mare în țări relativ mai puțin dezvoltate sau chiar în depresiune, unde autoangajarea este deseori ultima posibilitate. De asemenea, unele țări cu o relativ mare proporție de mari companii – ca Marea Britanie – au un nivel de șomaj mai scăzut. Oricum, experiența arată că IMM pot să creeze multe locuri de muncă, dar sunt mai vulnerabile decât marile companii. IMM mai degrabă urmează decât generează dezvoltarea economică și funcționează cel mai bine în simbioză cu marile companii. În sfârșit doar o mică proporție de IMM implică o productivitate înaltă și sunt inovative. (Dejak, 2005: p. 87).

Ca urmare, trebuie să fie depășită imaginea mitică despre ajutorarea necondiționată și entuziastă pentru IMM: mai degrabă oamenii trebuie să devină conștienți că structura internă a IMM – domeniul, mărimea, vechimea, condițiile mediului economic – și proiectele concrete viabile sunt cele ce permit finanțarea acestora și creditarea inițiatorilor. De asemenea, aceste acțiuni de finanțare de către BERD sunt legitime doar dacă se demonstrează că slăbiciunea pieței financiare interne face imposibilă altfel demararea proiectului.

Oricum, BERD a înțeles că trebuie să supravegheze IMM receptoare de fonduri, tocmai pentru a ocoli fenomene nedorite.

Al doilea aspect este componența/consecințele asistenței IMM. Iată că se scriu lucruri care au apărut deja participanților la procesul economic din țările în tranziție: o bună parte din fondurile de ajutor de la industria de consultanță din Vest (cu lobby de la Bruxelles) este pentru partea soft a programelor: analize, evaluare, training, asistență de către experți (Dejak, 2005: p. 89). De aceea, deși a existat pe bună dreptate căutarea modelelor de oferire a fondurilor pentru bănci de microfinanțare a IMM, sau deși OCDE a dat deja regulile de a acorda și monitoriza fluxurile de ajutoare pentru dezvoltare, activitatea acestor bănci este dependentă de instituțiile financiare internaționale, de donatori (Dejak, 2005: p. 90). Iar donatorii individuali „încearcă să aibă cel mai mare impact, în sensul de a ajunge la externalitățile economice și politice ale procesului...” (Dejak, 2005: p. 96). Tocmai aceasta este „folosirea strategică a asistenței tehnice”, spune autorul, și este „unul dintre instrumentele de bază ale economiei neo-mercantile”, acoperind spionaj economic și chiar interferență politică. „În practică, există doar o foarte fină linie de demarcație” între folosirea corectă a fondurilor și abuz (Dejak, 2005: p. 97).

Este interesantă această concluzie critică a practicii.

Economia de piață între teorie și practică

Dacă BERD a fost sprijinul decisiv pentru modernizarea sistemelor bancare din țările în tranziție, ea a fost în același timp furnizorul de „spațiu vital” pentru instituțiile financiare din Occident. Intrarea acestora pe piața din Est, prin cumpărarea de acțiuni în sistemul bancar, prin achiziții și creări de noi bănci, a fost urmată, după 2000, de preluarea a acțiunilor și proprietății BERD pe care aceasta le-a vândut. Deși într-un studiu special din 2002 al Office of the Chief Economist al Băncii a apărut că nu există nicio relație specială între creșterea băncilor (din țările în tranziție) și structura lor de proprietate, „nu există niciun obstacol ca privatizarea viitoare a băncilor să rămână o prioritate înaltă pentru BERD, chiar în țările unde competiția în sectorul bancar este aproape optimă” (Dejak, 2005: p. 103). Pentru că privatizarea contribuie la creșterea economică, la creșterea calității serviciilor financiare, la adâncirea pieței financiare (Dejak, 2005: p. 103-104). Dar nu este superfluu să adăugăm scăderea caracterului birocratic al alocării resurselor, precum și urmărirea profitabilității maxime în condițiile creșterii concurenței.

Oricum, a arătat autorul, în contrast cu internaționalizarea sistemului bancar în Europa de Est, piața bancară a țărilor membre vechi ale UE este închisă complet, în pofida directivelor UE. Această realitate sugerează o anumită rămânere în urmă a Occidentului european din punctul de vedere al procesului de transnaționalizare a capitalului.

Activitatea BERD – iar diversificarea și focalizarea asupra țărilor din Balcani și din Comunitatea Statelor Independente, preocupare la Întâlnirea anuală a BERD din 21-22 mai 2006, a apărut clar în carte – nu este lipsită de contradicții. Dacă, de exemplu, interesul pentru ecologie a dus la aspectele menționate mai sus, companiile occidentale alături de care Banca a finanțat conducta de petrol Baku-Tbilisi-Ceyhan au adus daune mediului, de la proiectarea traseului conductei și până la realizare. Protestul organizațiilor nonguvernamentale ecologiste, ca și încălcarea principiilor, inclusiv a celor de comunicare între instituțiile financiare și companii, nu a schimbat nimic: „erau prea mulți bani în joc pentru a lăsa câțiva burocați din domeniul mediului să decidă” (Dejak, 2005: p. 129).

Războiul Rece și tranziția. Ce fel de victorie?

Cartea lui Bojan Dejak oferă nu numai o analiză competentă a unei instituții financiare internaționale atât de importantă ca BERD, ci chiar o provocare legată de discutarea problemei tranziției ca atare.

Tranziție de la ce? Autorul trece în revistă pe scurt experiența istorică a țărilor din Estul Europei, insistând înainte de toate și chiar la începutul cărții asupra crizei economice din anii '80 – iar România a fost „cea mai rea variantă de socialism” (Dejak, 2005: p. 118) –: încetinirea creșterii, scăderea nivelului de trai, creșterea inflației. Iar în capitolul 6, făcând studii de caz asupra României, fostelor republici sovietice din Asia Centrală, Iugoslaviei, precum și în capitolul 3, unde discută despre fosta URSS și Rusia, Dejak a făcut și reflecții asupra sistemului ca atare, și nu numai asupra fazei sale finale. Întâi, experimentele socialiste au fost doar indirect legate de teoria lui Marx (Dejak, 2005: p. 116). Dar apoi, perspectiva este *contradictorie*: pe de o parte, în fostele țări socialiste „în fiecare colț poți găsi ceva ce poate servi pentru o dezvoltare viitoare: o fabrică sau o mină, doctori, ingineri sau statisticieni, o excelentă școală de sport sau un laborator de cercetări de înalt standard” (Dejak, 2005: p. 146), și „moștenirea sovietică din Asia Centrală este mai bună decât a lăsat Marea Britanie în sudul Munților Pamir. Tașkent

și Samarkand arată mai bine decât Kandahar și Peshawar” (Dejak, 2005: p. 112). Pe de altă parte, rezultatele experiențelor socialiste sunt, „pe toate planurile, adânc negative” (Dejak, 2005: p. 116, 118).

Nu descifrarea naturii fostului sistem a fost obiectivul cărții. Totuși, reprezintă o scădere – care face parte, în fond, din ideologia asumată de autor – faptul că un economist socotește acel *sistem* (și nu valorile, lozincile legitimoare, visurile) drept socialist, fără ghilimele. De asemenea, a nu arăta, cu toate afirmațiile de mai sus, că procesul istoric mondial al capitalismului a dus la rămânerea în urmă a țărilor din Est (Daniel Chirot, 2004) și că sistemul „socialismului real” a micșorat ecartul dintre aceste țări și Occident oricum până în anii '70 ai secolului trecut, înseamnă a simplifica nepermis explicarea procesului de după 1989-1991.

Mai departe, deși tranziția este abordată ca un fenomen real ce a trebuit să fie condus în maniera cea mai bună, se sugerează totuși unele cauze externe ale crizei de sistem care a dus la prăbușirea din 1989-1991 (Dejak, 2005: p. 9) ca și „părțile întunecate” ale activității instituțiilor celor mai democratice și respectabile din Occident. Acesta este un lucru bun: totuși maniera prea empirică – în fond adecvată obiectivului – păgubește cartea, după părerea mea, de concluzii mai elaborate.

Principala concluzie în legătură cu tranziția este, în pofida faptului că „pare că nici măcar inițiativele comunității internaționale nu sunt capabile să mai aducă vreo idee” care să schimbe în bine situația din, Balcanii de Vest (Dejak, 2005: p. 119), tocmai faptul că *țările din Est se vor dezvolta*, dacă nu s-au și dezvoltat deja, depășind handicapul depresiunii din 1990-1991, ca cele opt țări din est intrate deja în Uniunea Europeană: cu ajutorul capitalului străin, fără de care nu se pot face investiții, și care câștigă din oportunitățile ce apar; instituțiile și domnia legii se întăresc, administrația și managementul devin mai stabile și mai eficiente, făcând viața majorității mai calmă și mai suportabilă; caracterul birocratic oriental, arbitrar, al conducerii scade; mobilitatea populației și mobilitatea capitalurilor duc la valorificarea locurilor încă nevalorificate, la creșterea resurselor și a nivelului de trai.

Cu ajutorul capitalului străin și, concret, și al BERD, tranziția din Est a constat și constă în *impunerea activităților economice eficiente, nerisipitoare de nicio resursă* – la nivelul fiecărei activități, a fiecărui subsistem, a fiecărei unități și a fiecărui proces de producție. Birocrația politică și caracterul birocratic al „socialismului real” au frânat realizarea eficienței. Dar aceasta este *sine qua non*, și neoliberalismul este acum vectorul ei: condițiile istorice au dus la acest fapt.

În același timp, discutarea tranziției și a rezultatelor sale nu poate avea loc în afara menționării *caracterului contradictoriu al sistemului actual*. Dezvoltarea Estului care va fi depășit tranziția are și va avea loc în *cadrul acestui sistem*, ceea ce înseamnă că mari probleme vor rămâne nerezolvate, și aceasta într-o societate integrată european și mondial. Și atunci, deoarece autorul a amintit drept factori de menținere a unui sistem modern: presiunea, idealismul, inerția (Dejak, 2005: p. 135), rezultă că managementul va trebui să se aplece asupra acestora. Chiar dacă evoluția societății nu trebuie înghesuită în tipare, ingineria socială pas cu pas (sau graduală, cum spunea Popper) nu poate face abstracție de toate acestea. Dacă „revoluția permanentă” a dus la incertitudinea oamenilor din „socialism”, consideră autorul (Dejak, 2005: p.11), în egală măsură dezvoltarea în paternul actual nu trebuie să devină religie.

În orice caz, de aici cititorii trebuie să nu „deducă” o idee: aceea ca tendințele neoprotecționiste care mai există pe ici pe acolo să devină politici. Căci nu autarhismul și izolarea vor anula contradicțiile de astăzi.

Mai general însă, așa cum criza sistemului „socialist” a dus la reformele economice de tip capitalist, și nu de exemplu, la accentuarea unor metode de „autoconducere” (vezi Dejak, 2005: p. 17) pentru că nu existau condiții obiective interne și internaționale pentru aceasta, așa liberalismul la nivel „micro” înfăptuit în urma tranziției simte nevoia unei „cooperări” la nivel „macro” ce transcende liberalismul. Deocamdată, această nevoie se manifestă sub forma căutărilor critice de genul celor ale lui Stieglitz, Soros etc. și a filantropiei prin care deja instituții internaționale ca UNICEF își iau fondurile din surse private, iar companiile lui Bill Gates și Ted Turner sunt printre cei mai mari donatori ai ONU (Bazac, 2006: p. 20). Dar istoria este deschisă, iar o afirmație, de-altfel loc comun în ideologia *mainstream*, că „economia de piață corespunde esenței umane” (Dejak, 2005: p. 85) ar trebui să fie considerată cel puțin cu prudența tehnicienilor neutri, căci toate fenomenele umane sunt istorice, inclusiv conceptul de esență umană.

Așadar, Războiul Rece a fost câștigat în anii '90? Dintr-un anumit punct de vedere, integrarea Estului în economia mondială a dus la câștigarea unui timp de către sistemul acestei economii, așa cum feudalismul din Spania și Portugalia a continuat mult mai mult decât dacă nu ar fi beneficiat de bogățiile Americii nou descoperite.

Mai mult, după 1989-1991, țeserea unor rețele foarte complicate și strânse de relații între deținătorii de capital – o dată mai mult între cei din Occident, apoi între aceștia și cei din Est – a dus și duce la evidențierea unei funcții de salvare îndeplinite de acest Est (ca și, în general, de întreaga lume care reprezintă un „spațiu de cucerit”, un izvor al continuității și dezvoltării capitalului).

Dar realizarea acestei funcții este limitată în timp de raporturile structurale ale sistemului. În Războiul Rece dintre capitalism și „socialismul” izolat, a fost normal să câștige forma cea mai evoluată de organizare a sistemului: capitalismul transnațional. Iar *construirea relațiilor integrate în Europa și în lume reprezintă modul de a consolida această victorie din 1989-1991.*

Dar contradicțiile și problemele grave din lume generează așteptarea unei noi etape a *welfare state*, ca acela din perioada postbelică, mai ales a celor „30 de ani glorioși” (după expresia lui Fourastié). Schimbarea condițiilor istorice, dezvoltarea nestăvilă și de neoprit a capitalului transnațional - deoarece decurge din logica internă a raporturilor economice - fac însă ca modelul *welfare state* să nu se mai poată repeta, în orice caz nu la nivel general.

Astfel încât Războiul Rece este mai degrabă o bătălie care a fost desigur câștigată, dar care a lăsat războiul dintre beneficiari și perdanți deschis.

Bibliografie

- 1 Bazac, Ana   „Pacea” din Irak, după victoria decretată în 2003. *Probleme internaționale actuale* (Dosare deschise și o introducere despre comunicarea evenimentelor internaționale), București, Editura Cartea universitară, 2006
- 2 Chirot, Daniel (coordonator)   *Originile înapoierii în Europa de Est. Economie și politică din Evul Mediu până la începutul secolului al XX-lea* (1989), București, Editura Corint, 2004
- 3 Dejak, Bojan   *The Cold War Was Won In The Nineties, or A Short History of the European Bank for Reconstruction and Development*, Victoria, BC, Canada, Trafford, ISBN L4L207856 – 3, 169 pagini, Index și Glosar al terminologiei BERD, 2005

- 4 Kate, Dunn EBRD shifts staff, resources south and east, 22 May 2006, <http://www.ebrd.com/new/stories/2006/060522a.htm>, accesat la 24 mai 2006.
- 5 *** EBRD, EIB agree joint Carbon Credit fund, 2006, <http://www.ebrd.com/new/pressrel/2006/57may21.htm>, accesat la 24 mai 2006
- 6 *** EBRD launches new sustainable energy initiative, 2006, <http://www.ebrd.com/new/pressrel/2006/54may19.htm>, accesat la 24 mai 2006